

„Wychowanie w Rodzinie” t. XX (1/2019)

nadesłany: 28.09.2018 r. – przyjęty: 6.10.2018 r.

Cecylia LANGIER*, Martyna SIEMBIDA**

Wychowanie dzieci do wartości we współczesnej rodzinie

Teaching children values in the contemporary family

Streszczenie

Cel: Celem podjętych badań było sprawdzenie, jakie wartości uznaje współczesna rodzina i w jaki sposób stara się je eksponować w swoich działaniach wychowawczych.

Metody: Aby odpowiedzieć na postawione problemy badawcze, zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety składającego się z 24 pytań.

Rezultaty: Rezultatem przeprowadzonych badań było uzyskanie informacji na temat rozumienia przez rodziców pojęcia wartości, rodzajów wartości uznawanych za ważne, wartości eksponowanych szczególnie w wychowaniu oraz sposobów wprowadzania dzieci w świat preferowanych przez siebie wartości.

Wnioski: W oparciu o wyniki badań można stwierdzić, że współcześni rodzice uznają za najważniejsze wartości uniwersalne, które najczęściej preferowane są w procesie wychowania. Wartości te są szczególnie cenione przez rodziców, ponieważ odgrywają znaczącą rolę w prawidłowym rozwoju dziecka.

Słowa kluczowe: dzieci, wartości, wychowanie, rodzina

* e-mail: c.langier@ajd.czest.pl

Instytut Pedagogiki Przedszkolnej i Szkolnej, Wydział Pedagogiczny, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie, ul. Waszyngtona 4/8, 42-200 Częstochowa, Polska. ORCID: 0000-0003 3849-7983.

** e-mail: m.siembida@o2.pl

Instytut Nauk o Edukacji, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie, Uniwersytet Śląski w Katowicach, ul. Bielska 62, 43-400 Cieszyn, Polska. ORCID: 0000-0002-5149-0172.

Abstract

Aim: The aim of the study was to check which values a modern family appreciate and how it tries to display them in its educational activities.

Methods: In order to investigate the posed problems, the diagnostic survey method was used using a questionnaire consisting of 24 questions.

Results: The result of the research was obtaining information on the parents' understanding of the values concept, types of values considered as important, values displayed especially in upbringing, and ways of introducing children to the world of their preferred values.

Conclusions: Based on the results of the study, it can be concluded that modern parents consider the most important universal values, which are most often preferred in the process of education. These values are especially appreciated by parents because they play a significant role in the proper development of the child.

Keywords: children, values, education, family

Wprowadzenie

Przemiany ekonomiczne, kulturowe i społeczne przełomu XX/XXI wieku wpłynęły w znaczący sposób na kształt i funkcjonowanie współczesnego społeczeństwa. Nowe osiągnięcia nauki i techniki ułatwiły codzienne funkcjonowanie, usprawniły wykonywanie wielu czynności i zadań, zmieniając przez to styl i standard życia wszystkich ludzi. W ten sposób wykształciła się kultura społeczeństwa ponowoczesnego, którego głównymi cechami są dyferencjacja społeczna, deinstytucjonalizacja, pluralizm kulturowy oraz indywidualizm¹.

Dokonały się także głębokie przemiany w sposobie myślenia, postrzegania innych osób, uznawania wartości oraz określania własnych priorytetów życiowych. Narastający konsumpcjonizm stopniowo doprowadził do materializacji społeczeństwa oraz postrzegania wartości człowieka poprzez stan posiadania przez niego określonych dóbr materialnych. Pojawiła się przy tym skłonność do hedonistycznych zachowań, a konsumpcja stała się symbolem wolności i niezależności. Spowodowało to osłabienie więzów międzyludzkich i skoncentrowanie się na własnych, indywidualnych potrzebach oraz samorealizacji².

Zmiany te wpłynęły na stopniowe przeobrażenia modelu współczesnej rodziny. Przemianie uległa jej struktura, relacje oraz sposoby sprawowania opieki rodzicielskiej. Ponowoczesną rodzinę charakteryzują indywidualizm i autonomia, przejawiające się w pewnej izolacji od reszty społeczeństwa oraz skupieniu na

¹ K. Slany, *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Nomos, Kraków 2008, s. 26.

² K. Mazurek-Lopacińska, *Postmodernistyczna kultura konsumpcyjna w kształtowaniu popytu i stylów życia współczesnego konsumenta*, „Konsumpcja i Rozwój” 2011, nr 1, s. 47–48.

realizacji własnych potrzeb i pragnień. Istotny jest przy tym fakt, że oddalając się od wspólnoty społecznej, rodzina sama wytwarza pomiędzy jej członkami więzi wspólnotowe, które następnie stanowią podstawę wychowania rodzinnego³.

Współczesna wspólnota rodzinna tworzy własny wzorzec życia oparty na swoim indywidualnym systemie wartości i przekonań. W codziennych relacjach przekazuje kolejnemu pokoleniu swoje poglądy oraz rozwija określone postawy i zachowania. Dlatego też współczesną rodzinę, jej model i wartości wychowawcze, uznaje się powszechnie za przyczynę wzrostu agresji i niebezpiecznych zachowań u młodych ludzi.

Wychowanie do wartości

Wychowanie to zamierzone oddziaływanie na osobowość wychowanka w celu wywołania trwałych zmian w jego poglądach, postawach i zachowaniach. Polega zatem na wyposażeniu dziecka w wiedzę, umiejętności oraz społecznie akceptowane postawy i poglądy, które umożliwią mu prawidłowe funkcjonowanie w społeczeństwie. Dlatego też podstawę tych wszystkich działań musi stanowić określony, przyjęty przez dane społeczeństwo system wartości stanowiących podstawę norm i zasad regulujących relacje międzyludzkie⁴.

Pojęcie wartości nie jest wyraziste i w jednoznaczny sposób zdefiniowane. Każda dyscyplina naukowa wytworzyła swoje własne ujęcie w zależności od specyfiki danej dziedziny wiedzy. Najogólniej wartości pojmuje się jako szczególne dobro, pozytywny wymiar dobra lub celu, do którego się dąży. Z pedagogicznego punktu widzenia najistotniejszą koncepcję tego pojęcia opracował Jan Szczepański⁵, który określił wartości jako cechy budzące szacunek dobra, determinujące sposób postępowania człowieka. Dobra te, oddziałując na dokonywanie wyborów, poglądy i zachowania, stają się podstawą rozwoju osobowości człowieka.

Wprowadzanie wychowanków w świat wartości odbywać się może w różny sposób, a jego sukces zależy od umiejętnego korzystania z właściwych metod wychowawczych. Najskuteczniejsze w pracy z małymi dziećmi są metody tradycyjne, takie jak oddziaływania dobrym przykładem, umożliwienie konkretnych działań oraz metoda perswazji. Ich walorem jest możliwość różnorodnego zastosowania, często okazjonalnego i spontanicznego. Szczególną rolę w wychowaniu pełni metoda modelowania (oddziaływania przykładem), gdyż dla

³ A. Kamińska, *Miejsce rodziny w życiu człowieka ponowoczesnego*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 2016, nr 12, s. 83.

⁴ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2007, s. 466.

⁵ J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa 1970, s. 92.

małego dziecka osoba dorosła stanowi wzór właściwego postępowania. Dlatego w wychowaniu do wartości najistotniejszy element procesu stanowi świat wartości wychowawcy⁶.

Zdaniem Katarzyny Olbrycht⁷ kondycja aksjologiczna wychowawcy jest zdecydowanie ważniejsza od zastosowanych przez niego form i metod, gdyż warunkuje ona spójność oddziaływań i umożliwia dziecku zrozumienie podstawowych pojęć aksjologicznych. Osobisty kontakt z człowiekiem realizującym określone wartości pozwala dziecku na ich zrozumienie i przyjęcie. Dlatego podstawę edukacji aksjologicznej każdego człowieka stanowią wartości preferowane i eksponowane w jego środowisku wychowawczym. Można przyjąć, że poznanie i zrozumienie określonego systemu wartości w dzieciństwie, w domu rodzinnym, zdeterminuje w przyszłości wybranie pewnego sposobu życia.

Podstawę wszystkich ludzkich postaw i zachowań stanowi osobowość przejawiająca się w pewnych powtarzalnych wzorcach. Na ich powstanie wpływa szereg uwarunkowań biologicznych i społecznych, z których za jeden z najistotniejszych można uznać oddziaływanie środowiska rodzinnego. Rodzina jest tą grupą społeczną, która oddziałuje na rozwój młodego człowieka najdłużej. To od jej kultury, preferowanych wartości oraz eksponowanych norm i zasad postępowania zależy obraz i rozumienie otaczającego świata, jaki przyswoi sobie wychowanek. Rodzina zatem, zarówno poprzez zamierzone oddziaływania wychowawcze, jak i przez niezamierzony wpływ wynikający z wzajemnych relacji i demonstrowanych postaw, wpływa na kształtowanie się systemu wartości dziecka, stanowiących podstawę jego osobowości⁸.

Fundament wychowania rodzinnego stanowi system uznawanych przez nią wartości oraz związane z nimi normy i zasady postępowania, które w toku codziennych czynności, rozwiązywania problemów i spotkań z innymi ludźmi, przekazywane są kolejnemu pokoleniu.

Wychowanie dzieci do wartości we współczesnej rodzinie w świetle wybranych wyników badań

Wychowanie domowe stanowi pierwszy i najważniejszy etap edukacji aksjologicznej dziecka. Poznane w tym środowisku wartości stanowiąc będą podstawę rozwoju moralnego dziecka, kształtować jego postawy i zachowania oraz stosu-

⁶ M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006, s. 271.

⁷ K. Olbrycht, *Wychowanie do wartości – w centrum aksjologicznych dylematów współczesnej edukacji*, „Paedagogia Christiana” 2012, nr 1, <http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/PCh/article/viewFile/411/395> [dostęp: 20.09.2018].

⁸ M. Ziemska, *Rodzina a osobowość*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1977, s. 118.

nek do siebie i innych ludzi. Dlatego celem podjętych badań było sprawdzenie, jakie wartości uznaje współczesna rodzina i w jaki sposób stara się je eksponować w swoich działaniach wychowawczych.

W celu uzyskania informacji na temat wychowania dzieci do wartości we współczesnej rodzinie przeprowadzono badania sondażowe z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety wśród 132 rodziców dzieci w wieku przedszkolnym w powiecie lublinieckim. Pytania w ankiecie dotyczyły preferowanych przez rodziców wartości, wartości eksponowanych przez nich w wychowaniu oraz stosowanych sposobów zapoznawania dzieci z podstawowymi pojęciami aksjologicznymi. W badaniach uczestniczyło 98 kobiet (74%) i 34 mężczyzn (26%). W przeważającej liczbie były to osoby w przedziale wiekowym 30–40 lat (62%) i posiadające wykształcenie wyższe (46%) oraz średnie (38%).

Rodzina stanowi pierwsze środowisko dziecka, w którym poznaje ono i przyjmuje określone wartości. Na kształtowanie się własnego systemu wartości przez dziecko ma wpływ wiele czynników, ale przede wszystkim istotne są wartości preferowane przez rodziców w wychowaniu dziecka i świadomość potrzeby ich wprowadzania od najmłodszych lat. W związku z tym pierwsze pytanie skierowane do rodziców dotyczyło rozumienia terminu *wartość*.

Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że dla zdecydowanej większości rodziców pojęcie wartości rozumiane jest jako *coś cennego* (43%), gdyż takie wyjaśnienie uzyskało największą liczbę wskazań. Natomiast zdecydowanie mniej akceptacji uzyskały kolejno odpowiedzi, że jest to *coś dobrego* (30%), a następnie *coś, do czego dążymy* (29%). Można zatem zauważyć, że opinia rodziców na temat zakresu znaczeniowego tego podstawowego pojęcia aksjologicznego zbliżona jest do definicji zawartych w literaturze przedmiotu.

Kolejnym interesującym zagadnieniem było ustalenie, jakie wartości, zdaniem badanych, są najważniejsze w życiu człowieka. Poproszono zatem rodziców, aby przyporządkowali wartości rosnąco od 1 do 8, gdzie 1 stanowi wartości najmniej ważną, natomiast 8 wartość najwyższej cenioną przez rodziców. Uzyskane wyniki zostały przedstawione na wykresie 1.

W świetle uzyskanych wyników badań można stwierdzić, że wartością najwyższej cenioną przez badaną populację jest *dobro*, gdyż wartość ta uzyskała najwyższą rangę. Kolejne miejsca pod względem ważności zajęły następujące wartości: *prawda*, *sprawiedliwość*, *szacunek*, *przyjaźń*, *pewność siebie* i *odwaga* oraz *piękno*. Odpowiedzi te dowodzą, że w czasach, o których przyjęło się mówić, że kultywują piękno, dla rodziców nie jest ono wartością najwyższej cenioną. Dorośli mają świadomość, że istnieją wartości cenniejsze, takie jak dobro czy prawda, określane w literaturze przedmiotu jako wartości uniwersalne⁹. W do-

⁹ K. Olbrycht, *Prawda, dobro, piękno w wychowaniu człowieka jako osoby*, Wydawnictwo uś, Katowice 2000, s. 35–37.

bie przemian cywilizacyjnych i załamania się podstawowych systemów wartości można stwierdzić, że rodzice, wbrew powszechnym opiniom o ważności wyłącznie dóbr materialnych w życiu współczesnego człowieka, zwracają się w stronę wartości fundamentalnych.

Wykres 1. Wartości najważniejsze w życiu człowieka według opinii rodziców

Chart 1. The most important values in human life according to parents' opinions

Źródło: Badania własne.

Source: Author's research.

Obecnie mówi się o zróżnicowanych oddziaływaniach środowiska na osobowość człowieka, zwłaszcza małego dziecka. Coraz częściej poruszana jest problematyka tak zwanych wysokich technologii, Internetu i innych urządzeń multimedialnych, traktowanych jako nowe środowisko wychowawcze, w którym dzieci i młodzież napotykają na wartości, określone postawy czy zachowania. Stały wpływ nowoczesnych technologii na rozwój dziecka przynosi pewne korzyści, lecz upatruje się w nich również zagrożeń¹⁰.

Ze względu na fakt, że osoby dorosłe nie są już dla najmłodszego pokolenia głównym źródłem wiedzy, interesujące jest uzyskanie opinii rodziców na pytanie, jak oceniają oddziaływanie ich świata wartości na rozwój osobowości dzieci. Poproszono zatem rodziców o odpowiedź, czy ich zdaniem wartości preferowane w rodzinie mają wpływ na kształtowanie się systemu wartości u dziecka. Analizując uzyskane wyniki badań, można stwierdzić, że w opinii rodziców

¹⁰ J. Cieszyńska-Rożek, *Wpływ wysokich technologii na rozwój poznawczy dzieci w wieku niemowlęcym i poniemowlęcym*, [w:] A. Ogonowska, G. Ptaszek (red.), *Człowiek – technologia – media. Konteksty kulturowe i psychologiczne*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014, s. 11–22.

wartości preferowane w rodzinie przede wszystkim kształtują system wartości dziecka (największa liczba wskazań – 61%). Z kolei mniejsza liczba respondentów stwierdziła, że wartości te nie są najważniejsze, ponieważ dziecko ulega jeszcze innym wpływom (36%). Zdecydowanie najmniejszą liczbę wskazań uzyskała odpowiedź, że wartości rodzinne w niewielkim stopniu wpływają na kształtowanie się systemu wartości u dziecka, gdyż inne środowiska mają większy wpływ (3%). Otrzymane odpowiedzi świadczą o tym, że pomimo przekazywania przez rodziców całego bogactwa najpiękniejszych wartości nie muszą być one preferowane przez dzieci, ponieważ istnieje ryzyko przyjęcia odmiennego systemu, w zależności od tego, jak silnie inne środowiska będą oddziaływały na dziecko. Rodzice uważają, że te wartości, które przekazywane są w domu rodzinnym, powinny stanowić drogowskazy dla dziecka i fundament kształtowania się u niego systemu wartości.

Znając opinię rodziców na temat oddziaływania ich systemu wartości na rozwój dziecka, interesujące było ustalenie, czy rodzice w sposób celowy starają się wprowadzić dziecko w świat wartości. Dlatego też, odnosząc się do stwierdzenia rodziców o kształtowaniu się systemu wartości dziecka pod wpływem przede wszystkim wartości rodzinnych, zapytano badanych, czy w wychowaniu w szczególności sposób zwracają uwagę na wartości. Zdecydowana większość rodziców udzieliła odpowiedzi twierdzącej, co stanowi największą liczbę wskazań (59%). Mniejsza liczba respondentów stwierdziła, że zdecydowanie zwraca uwagę na wartości w wychowaniu (39%), a 2 ankietowanym (2%) *trudno powiedzieć*, czy przywiązują uwagę do określonych wartości w wychowaniu, czy też nie. Można więc zauważyć, że większość rodziców przywiązuje wagę do zapoznania dzieci z wartościami przez siebie cenionymi, co dowodzi świadomości ich roli w rozwoju osobowości dziecka.

Kontynuację zagadnienia stanowi określenie konkretnych wartości, które rodzice w sposób szczególny eksponują w swoich działaniach. Wskazane przez badanych odpowiedzi ilustruje tabela 1.

Tabela 1. Rodzaje wartości eksponowane przez rodziców w wychowaniu dziecka
Table 1. The types of values exposed by parents in child's upbringing

Rodzaje wartości eksponowane w wychowaniu dziecka	Liczba wskazań*	%
Prawda	124	94
Szacunek	115	87
Dobro	109	83
Sprawiedliwość	71	54
Przyjaźń	61	46
Pewność siebie	47	36

Rodzaje wartości eksponowane w wychowaniu dziecka	Liczba wskazań*	%
Odwaga	44	33
Piękno	9	7
Inne	4	3

*N = 132. Wyniki nie sumują się.

Źródło: Badania własne.

Source: Author's research.

Odpowiedzi respondentów dowodzą, że najczęściej starają się oni eksponować w wychowaniu *prawdę*, następnie *szacunek* oraz *dobro*. Odpowiedzi te stanowią największą liczbę wskazań. Można zatem zauważyć, że w kolejnym zagadnieniu potwierdza się rola wartości uniwersalnych w wychowaniu, będących podstawą budowania prawidłowych relacji społecznych. Potwierdza się również opinia rodziców odnośnie przywiązywania wagi do *piękna*, ponieważ jest to wartość minimalnie eksponowana przez rodziców, o czym świadczy najmniejsza liczba wskazań. Badani rodzice zaznaczyli także inne wartości eksponowane w wychowaniu swoich dzieci, mianowicie: *tolerancję*, *odpowiedzialność*, *empatię*, *patriotyzm* oraz *zdrowie* (dwukrotnie wskazane przez respondentów). Podsumowując, można stwierdzić, że w działaniach wychowawczych rodzice koncentrują się głównie na zapoznaniu dzieci z wartościami uniwersalnymi, zogniskowanymi wokół klasycznej triady, stanowiącymi wyznacznik prawdziwego człowieczeństwa¹¹.

Skoro rodzice wiele wagi przywiązują do wartości uniwersalnych, można przypuszczać, że mają świadomość ich roli w rozwoju osobowości, oddziaływania na kształtowanie postaw i zachowań. W celu potwierdzenia tego przypuszczenia poproszono badanych, aby określili rolę, jaką pełni w rozwoju dzieci poznawanie przez nie świata wartości. Opinię rodziców przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Rola kształtowania świata wartości w rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym według opinii rodziców

Table 2. The role of shaping the world of values in the development of a pre-school child according to parents' opinions

Znaczenie kształtowania świata wartości dla rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym	Liczba wskazań*	%
Pomoże zrozumieć pozytywne postawy i wzorce zachowań	72	55
Wartości będą stanowiły drogowskazy niezbędne do funkcjonowania w dorosłym życiu	46	35
Pomoże odróżniać dobro od zła	44	33

¹¹ M. Łobocki, *Teoria wychowania...*, dz. cyt., s. 106–107.

Znaczenie kształtowania świata wartości dla rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym	Liczba wskazań*	%
Dziecko będzie potrafiło sprostać trudnym sytuacjom życia codziennego	22	17
Będzie dobrym człowiekiem	13	10
Będzie lubiane przez innych	9	7
Inne	–	–

*N = 132. Wyniki nie sumują się.

Źródło: Badania własne.

Source: Author's research.

Jak wynika z przedstawionych danych, dla zdecydowanej większości rodziców kształtowanie świata wartości dla rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym jest ważne, ponieważ *pomoże im zrozumieć pozytywne postawy i wzorce zachowań*, co stanowi tym samym największą liczbę wskazań. Jest to umiejętność niezwykle istotna dla dzieci w tym wieku, ponieważ stanowi podstawę kształtowania postaw społecznie pożądanych i nawiązywania właściwych relacji społecznych. Z kolei mniejsza liczba respondentów stwierdziła, że *wartości będą stanowiły drogowskazy niezbędne do funkcjonowania w dorosłym życiu, pomogą odróżniać dobro od zła*, a następnie przyczynią się do tego, że *dziecko będzie potrafiło sprostać trudnym sytuacjom życia codziennego*. Odpowiedzi te stanowią mniejszą liczbę wskazań. Natomiast najrzadziej wskazywano odpowiedzi, że *uksztaltowanie świata wartości sprawi, iż dziecko będzie dobrym człowiekiem i będzie lubiane przez innych*. Uzyskane wyniki badań dowodzą, że dla rodziców niezwykle istotne jest, aby dziecko przede wszystkim odróżniało i rozumiało właściwe wzorce postępowania czy postawy, które pozwolą na prawidłowe funkcjonowanie dziecka w środowisku społecznym.

Wprowadzanie dziecka w świat wartości polega na właściwym ich ekspozowaniu, a do tego służą nośniki wartości. Obecnie istnieje wiele zróżnicowanych nośników wartości, takie jak literatura dziecięca, multimedia, Internet, rozmowa czy własny przykład, które dorośli mogą wykorzystać w swoich działaniach wychowawczych. Istotne zatem było ustalenie, które z nośników wartości rodzice dzieci w wieku przedszkolnym wykorzystują najczęściej w swoich działaniach wychowawczych¹². Poproszono rodziców, aby przyporządkowali wartości rosnaço od 1 do 7, gdzie 1 stanowi nośnik najrzadziej stosowany, natomiast 7 nośnik wartości najczęściej wykorzystywany przez rodziców. Uzyskane wyniki zostały przedstawione na wykresie 2.

¹² Zagadnienie roli nośników w wychowaniu do wartości przedstawione zostały szerzej w publikacji: M. Siembida, *Wysokie technologie jako nośniki wartości w wychowaniu małego dziecka*, „Studia z Teorii Wychowania” 2018, nr 3, s. 201–216.

Wykres 2. Nośniki wartości najczęściej wykorzystywane przez rodziców w działaniach wychowawczych

Chart 2. Carriers of values most often used by parents in educational activities

Źródło: Badania własne.

Source: Author's research.

W oparciu o uzyskane wyniki badań można stwierdzić, że nośnikiem wartości najczęściej wykorzystywanym w działaniach wychowawczych badanej populacji rodziców jest *rozmowa z dzieckiem*, ponieważ odpowiedź ta uzyskała najwyższą rangę. Pod względem częstotliwości stosowania kolejne miejsca zajęły *własny przykład*, *kontakt dziecka w dziadkami*, *literatura dziecięca*, *programy telewizyjne*, *źródła Internetu* oraz *gry komputerowe*. Odpowiedzi te dowodzą, że rodzice poprzez rozmowę i własny przykład starają się przekazywać dzieciom wartości. Szczególne miejsce wśród wskazanych odpowiedzi przez respondentów zajmuje *kontakt dziecka z dziadkami*, dzięki czemu można stwierdzić, że to właśnie bliski kontakt z członkami rodziny stanowi najcenniejszy nośnik wartości dla małych dzieci.

Podsumowanie

Proces formowania osobowości jest długotrwały i odbywa się na przestrzeni wielu lat życia, poprzez kontakty z innymi ludźmi oraz nabywanie indywidualnych doświadczeń. Istotną rolę pełni w nim rodzina, w której poznaje się podstawowe normy i zasady postępowania, kształtuje swoje opinie i sądy w oparciu o przyjęty przez nią system wartości.

W oparciu o wyniki badań można stwierdzić, że współcześni rodzice, pomimo zmiany warunków życia i negatywnych wpływów kultury masowej, uznają za najważniejsze wartości uniwersalne, szczególnie te stanowiące podstawę moralności człowieka. Takie też wartości preferują w wychowaniu i starają się

w sposób bezpośredni, poprzez bliski kontakt z członkami rodziny, przekazać swoim dzieciom. Dowodzi to, że doceniają oni znaczenie tych wartości w prawidłowym rozwoju dziecka i mają świadomość swojej roli w ich przekazywaniu dziecku.

Rodzina ponowoczesna ulega ciągłym przeobrażeniom pod wpływem zmieniających się warunków społeczno-ekonomicznych i kulturowych. Przemianie uległa jej struktura, relacje pomiędzy jej członkami oraz sposoby oddziaływań wychowawczych. Należy jednak zauważyć, że pomimo tych zmian rodzina stara się eksponować w wychowaniu wartości uznawane w naszym społeczeństwie za najistotniejsze, stanowiące podstawę prawidłowego rozwoju dziecka oraz budowania relacji międzyludzkich. Można zatem wnioskować, że współczesne problemy wychowawcze, związane z niewłaściwymi postawami i zachowaniami młodych ludzi, nie wynikają ze złej kondycji aksjologicznych współczesnej rodziny, a wynikają raczej z błędów w procesie wychowania.

Bibliografia

- Cieszyńska-Rożek J., *Wpływ wysokich technologii na rozwój poznawczy dzieci w wieku niemowlęcym i poniemowlęcym*, [w:] A. Ogonowska, G. Ptaszek (red.), *Człowiek – technologia – media. Konteksty kulturowe i psychologiczne*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014.
- Kamińska A., *Miejsce rodziny w życiu człowieka ponowoczesnego*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 2016, nr 12.
- Łobocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006.
- Mazurek-Łopacińska K., *Postmodernistyczna kultura konsumpcyjna w kształtowaniu popytu i stylów życia współczesnego konsumenta*, „Konsumpcja i Rozwój” 2011, nr 1.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2007.
- Olbrycht K., *Prawda, dobro, piękno w wychowaniu człowieka jako osoby*, Wydawnictwo uś, Katowice 2000.
- Olbrycht K., *Wychowanie do wartości – w centrum aksjologicznych dylematów współczesnej edukacji*, „Paedagogia Christiana” 2012, nr 1, <http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/PC/article/viewFile/411/395> [dostęp: 20.09.2018].
- Siembida M., *Wysokie technologie jako nośniki wartości w wychowaniu małego dziecka*, „Studia z Teorii Wychowania” 2018, nr 3.
- Slany K., *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Nomos, Kraków 2008.
- Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa 1970.
- Ziemska M., *Rodzina a osobowość*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1977.